

Европа и Западните Балкани: Денят след независимостта на Косово¹

Огнян Минчев

Целите на Европа в началото на косовската независимост

Независимостта на Косово бе разглеждана като финален акт на 15-годишната балканска драма, която започна в началото на 90-те с войните между бившите югославски републики, разбивайки федерацията и давайки път на новосъздадени държави. Дейтънското мирно споразумение от 1995 г. бе първата решителна стъпка към края на междуетническият конфликт в Босна и Херцеговина, което наложи международните защитни правила, за да направи възможно мултиетническото съвместно съществуване в една държава. Войната в Косово от 1998-1999 г., последвана от резолюция №1244 на ООН² се оказа последното главно военно усилие за обуздаване на агресивната стратегическа инициатива на авторитарния режим на Милошевич в цяла бивша Югославия. Процесът на уреждане на следконфликтните отношения в Западните Балкани, който последва под надзора на международната общност се оказа далеч от постигане на отлични резултати. Международното следконфликтно посредничество в района постигна два важни резултата. **Първо**, демократичният избор на сръбските граждани бе гарантиран и 10-годишната диктатура на Слободан Милошевич бе прекратена с президентските избори, последвани от демократична революция в Сърбия през октомври 2005 г. **Второ**, Международното военно и политическо присъствие в Западните Балкани (Босна и Херцеговина, Косово и Македония) успешно спря вътрешетническите въоръжени сблъсъци и канализира кризите в Южна Сърбия (2000-2001), Македония (2001) в уговорени спогодби или, поне, в студен мир (Северно Косово – 2004 г.). Договарянето на окончателния статут на Косово между Белград и Прищина беше **третото** важно значение за международната общност, целящо да избегне внезапните промени на границите и появяването на нова държава, Косово, като първостепенно последствие от войната.

Също така обявяването на независимо Косово бе осъществено навреме, защото представянето на Косово-Албанските елити и администрация не демонстрираха достатъчно добра подготовка за справяне с предизвикателствата на независимото управление. „Стандарти преди статут“ беше формулата, която се употреби за прилагане на политически натиск от страна на местните политици върху демократичното институционално изграждане преди да бъдат легализирани каквито и да било претенции за независимост. От перспективата на днешният ден трябва да признаем, че и двете очаквания, за достигане на ниво сътрудничество на сръбско-албанските преговори, както и постигането на достатъчна степен на институционално представителство в Прищина, бяха доста илюзорни. Отлагането на решението за косовския статут в годините след 2001 направи определянето на този краен статут днес много по-труден отколкото щеше да бъде той при непосредствената равностойност от демократичните промени в Белград и Прищина.

Разрешаването на загадката Косово е отговорност на цялата международна общност, но ЕС е този, който трябва да ръководи процеса. Трябва да определим **рамката от интереси и стратегията на Европа спрямо Косово** в контекста на Западните Балкани,

---

¹ Тази статия е превод от английски език, тъй като бе написана за международна публикация и впоследствие преведена на български език.

² Резолюция 1244, приета от съвета за сигурност на неговото 4011-та среща, 10 юни 1999 г. е основния документ, който засега регулира статута на Косово и международното присъствие там

във връзка със стратегическите възгледи на всички останали главни фактори и участници от региона. **Първо** за Европа независимостта на Косово е последната предпоставка относно институционалното положение, която очертава картата на Западните Балкани на прага на членството им в ЕС. Разбира се, балканските страни трябва да преодолеят голям брой проблеми на реформите, за да се справят с критериите за присъединяване. Машабирането на картата на Западните Балкани обаче се оказва костелив орех за началото на присъединителния процес. През 90-те години съществуваха две държави в района на днешните Западни Балкани – Югославия и Албания. Днес имаме седем държавни (или бъдещи такива) единици (с изключение на Словения) – Сърбия, Хърватия, Босна и Херцеговина, Черна Гора, Македония, Албания и, фактически, Косово. Едва ли вече е възможно разделителите се вече части от бивша Югославия да бъдат събрани отново заедно, независимо по какви причини, дори членство в ЕС. Важно е да се приключи процеса на разединяване и разпадане на общностите и държавите в региона, ако присъединяването към ЕС представлява реалистична цел за недалечното бъдеще.

Второ, ЕС трябва да се разшири не просто като географска територия на континента Европа. За да стане европейският модел устойчив е необходимо съставните части на ЕС да въведат в своя общностен и институционален живот основните ценности, принципи и устройство на обединена Европа. За всички нови членове от Източна Европа е трудно да се справят с плана за приспособяване към стандартите на ЕС, но за Западните Балкани този процес е още по-труден. Ненарушаването на границите, както и многоетническото и многокултурно устройство на държавите са двата критерия, които направиха преодоляването на проблемното националистично наследство от миналото възможно за Европа. Каквито и конфликти да е имало на Западните Балкани, тези взаимосвързани критерии трябва да се приложат и към тяхното присъединяване. Поради редица важни причини може да бъде направено само едно изключение – Косово:

- Косовските албанци са единствената многобройна общност в бивша Югославия, неудовлетворена от държавното си устройство и без статут на република. 2 милиона албанци в Косово бяха редуцирани до статут на автономия в Сърбия, докато 500 000 черногорци, 1.2 милиона македонци и 2 милиона словенци имат свои републики и биват признати за „нации образувачи държава” (Државотворни народ);
- През 1991 г. комисията Бадинтер на ЕС (тогава Европейска общност) обяви правото на всички съставни части на бивша Югославия да се самоопределят на базата на съществуващите граници между федералните републики. С изключение на албанците, всички други основни национални общности от бившата федерация можеха да обявят законова независимост. Парадоксално, но нации с най-близка идентичност като сърби и босненци, черногорци и сърби, получиха своето право на самоопределение. Албанците – не;
- Режима на Милошевич в Белград лиши косовските албанци от тяхната автономност, като промени конституцията на Сърбия през 1989 г. и наложи репресивни мерки от страна на сръбската армия и специалните полицейски сили над провинция Косово. Последва десетилетие на систематично и сурово нарушение на човешките права на косовските албанци. Конфликтът нарасна до масови екзекуции и насилие от страна на сръбските сили срещу Косово и военните операции на НАТО през 1999 г.

След десетилетия, а вероятно и векове, на напрегнати взаимоотношения между Белград и косовските албанци, и имайки предвид гореизброените споровете, би било

нереалистично от страна на Европа да се настоява за по-нататъшното включване на Косово в Сърбия.

Трето, последно, но не и по важност, въпрос от нарастващо значение за ЕС е да прекрати споровете на бившите югославски Балкани с техните местни партньори по балансиран и взаимно изгоден начин, в интерес на общите цели и консенсус. За разлика от другите значими международни участници в региона, ЕС не е заинтересован от налагането на селективен план на регионалната трансформация, произвеждайки по този начин „победители” и „победени”. Европейският съюз има интерес от една дългосрочна стратегия на „победа – победа”, избягвайки всички ефекти от „нулевата игра”. Няма достатъчно приемлива възможност в полза на Косово, или която и да е друга единица, ако се налага разбиването на Сърбия. ЕС не се нуждае от разбити нации и каузи за своя нов състав. Това не е просто въпрос на тактика или стратегия, това е въпрос на идентичност на ЕС. Поради тази причина съществуват и настойчивите поредни усилия на институциите от ЕС да приближат Белград и Прищина към масата на преговорите, гъвкавостта при отлагането на крайните решения, усилията да се въвлекат всички партии в и извън района в намирането на крайното решение.

Рамката от интереси на Балканите

За беда ЕС е доста самотен в преследването на подхода „победа – победа”. Ето защо признаването на косовската независимост като краен акт в уреждането на следконфликтната ситуация на Западните Балкани няма да се окаже реалистично. Всички ние трябва да мислим за деня след независимостта на Косово. Окончателното решение за статута ще създаде нова стратегическа ситуация на тази основа, която няма непременно да се окаже в полза на бързата интеграция на Западните Балкани в европейската общност. За да проследим вероятните рамки на тази нова стратегическа обстановка, е необходимо да бъде определен и стратегическия план на другите основни фактори, действащи на тази основа.

Сърбия

За Белград би било по-лесно да се справи, дори и без да я признава напълно, с независимостта на Косово, ако нещата бяха сложени на масата през 2001-2003 г. като предпоставка за демократичното легитимиране на Сърбия след Милошевич. По това време сръбските демократи и политици-реформисти нямаше да бъдат държани отговорни за загубата на Косово от общественото мнение в една страна, където болезнените спомени за авторитарното потисничество и национално поражение са все още пресни. Въпросът, задаван по това време, беше „Кой загуби Косово”, а единствения положителен отговор беше „Милошевич”. Днес въпросът по-скоро е „Можем ли да запазим Косово за Сърбия” и колкото и парадоксално да изглежда, то с всеки изминат ден отговорът става все по-положителен. Ако Косово трябваше да бъде признато за независимо, какъвто и да е вид независимост – „условна” или „наблюдавана”, признаването трябва да бъде направено от днешните демократични елити на Сърбия. Днес отговорът на въпроса „Кой загуби Косово” е „Кошунница и Тадич”. През 2001 г. загубата на Косово можеше да се счита като болезнено наказание за авторитарната нелегитимност на режима на Милошевич. Днес загубата на Косово, какъвто и вид независимост да бъде наложена на Сърбия, ще се възприеме като проява на неспособност от страна на демократичните елити да управлява държавата. Това ще бъде демонстрация на нарушаване суверенитета и териториалната цялост на една демократична държава, не на авторитарен режим с репутация на масово подтисничество.³

---

³ Загубата на Косово се възприема като политическо самоубийство в Сърбия, сръбските лидери затвърждават от тържеството от президентските избори през януари 2008. Г-н Кошунница заяви, че ЕС ³

Сърбия е страна, победена в серия от войни през 90-те, с граници, оспорвани от различните бивши Югославски общности. Ефектите от т.нар. „постмодерен трайбализъм“⁴ притискат сръбските власти към стената, но териториалните предизвикателства днес се появяват от истинските вътрешни сръбски граници. Искания за автономия или „независимост“ се произнасят все по-силно и по-силно и идват от мюсюлманските общности на Санджак, от Войводина, където от Първата световна война живее голямо унгарско малцинство⁵, от Южна Сърбия, наричана от местните албанци „Източно Косово“. Независимостта на Косово, като част от сръбската територия може да създаде мощен прецедент, който да подкрепи вътрешното разпространяване на сепаратизма в границите на Сърбия, а именно това е страхът на властимащите в Белград. Русия не успя да подкрепи Сърбия през 1999 г. срещу нашествието на НАТО. Москва дори не успя да получи законно представителство в KFOR, за да запази сръбското малцинство в Косово, подложено на ожесточена репресия от страна на отмъстителните албанци, както и сръбските културни ценности, разрушени от тълпи албанци. Не е ясно колко големи усилия трябва да положи Русия в подкрепата на сръбската кауза в Косово днес отвъд усилията на пропагандата и заплахите на съвета за сигурност на ООН от вето. Все пак днес Русия е по-мощна и повлиятелна отколкото беше през 1999 г. и Москва има свой собствен реалистичен план за разширяване на влиянието си на Балканите. Той включва използването на европейските и западни недостатъци при справянето със ситуацията на Западните Балкани. В Белград съществува ясно разбиране на московската инструментална употреба на Косово и на сръбските интереси в услуга на руския политически план и все пак сръбите нямат твърде голям избор при набиране на съюзници за своята косовска позиция. Изглежда Русия е единствената велика сила, която изразява подкрепа за сръбската кауза, дори и ако тази подкрепа се окаже отново само на думи.

На сръбските лидери никой не е предложил привлекателна сделка в замяна на тяхната потенциална гъвкавост по отношение на проблема с косовската независимост. Унизителното предложение от страна на Брюксел да вдигне визовите ограничения в замяна на отказ от 15% от сръбската национална територия, което е размера на Косово, разгневи сръбското обществено мнение. Неясните и абстрактни предложения за „скоростна интеграция към ЕС за Сърбия“ също бяха отчетени неблагоприятно от Белград най-вече, защото няма официално единодушие за такова предложение в ЕС, нито е наредена алтернативна „скоростна“ процедура за приемане, различна от нормалните преговори за членство.

Вместо правене на неосъществими предложения великите сили на ЕС можеха да поемат специален ангажимент за гарантиране на националните граници на Сърбия срещу по-нататъшни сепаратистки искания, както и да убедят Съединените Щати да се присъединят към него. От гледна точка на Брюксел или Вашингтон гаранциите за териториална цялост на Сърбия след независимостта на Косово може да изглеждат

Загубата на Косово се възприема като политическо самоубийство в Сърбия, сръбските лидери затвърждават от тържеството от президентските избори през януари 2008. Г-н Кошуница заяви, че ЕС трябва да направи избор между Сърбия и Косово като каза: „Достигнахме до точката, където ЕС трябва да избере или да реши дали иска за партньор една цяла, международно призната Сърбия или иска да създаде квази-държава на сръбска територия“, цитиран от Ройтерс на 3 януари 2008 г.

⁴ „Постмодерен трайбализъм“ – общностно разделение на етнически, регионално или кланово базирана идентичност с повишаване на исканията за припознаване на исканията на националния статут от страна на все по-малки и по-малки единици, предизвикан от кризата в държава от следкомунистическия период или от Третия свят

⁵ Унгарското малцинство предложи унгарски кандидат – г-н Ищван Пастор, за президент на Сърбия за пръв път през януари 2008 г., което се прие от наблюдателите в Белград като „проверка на унгарската подкрепа във Войводина“

абсурдни, но те са, дори и в психологически аспект, жизненоважни за сръбското правителство и общество, които наблюдават разпадането на своята държава вече почти две десетилетия след 1990 г.

Съществува опасно схващане в столиците на ЕС, както и във Вашингтон, че сръбският радикализъм относно проблема косовска независимост е широка демонстрация за пред обществото, защото в Белград няма друга възможност освен да се съгласи с произтичащите от това факти⁶. Това разбиране обаче не обхваща една основна промяна в международната, вкл. Балканска, стратегическа ситуация. Новата мощ на Русия, колкото и нестабилна, и основана на цените на нефта да изглежда, в комбинация с няколко други международни фактори създава реална политическа и икономическа алтернатива на европейския интеграционен процес. Не бива да бъдем подозрителни по отношение на про-европейските позиции на Борис Тадич или другите демократични лидери в Белград. Все пак ако на следващите избори на власт дойдат недемократични радикал-националисти, те ще имат представителна група от съюзнически „суверенни демокрации” в Москва, Минск, Баку и Ереван, Астана и Ташкент. Този вид авторитарна алтернатива може да не е толкова изкусителна за либералните елити, но би могла да работи за националистичните лидери и популистите, които апелират за обуздаване на националното достойнство на техните основни поддръжници⁷. Разбира се, ЕС не е длъжен да прави специални отстъпки на Сърбия в контекста на независимостта на Косово. Необходима е честна сделка с демократичните реформистки елити в Белград, която да задържи Сърбия твърдо на европейското трасе. Едностранното деклариране на независимост, извяено от Прищина и подкрепено от САЩ и ЕС би подтикнало Белград да се възползва от създадените възможности, което може да не бъде изразено или разпознато на масата на преговорите. Първата стъпка на взаимност към деклариране на независимост ще бъде декларацията на косовските сърби, че те остават част от Сърбия, заедно с други територии, останали в бившите сръбски провинции, в които доминира албанско мнозинство. Северна Митровица и прилежащия северен триъгълник ще бъдат водещата общност измежду 120-150 000 сърби, останали в Косово, които да повишават и защитават своята принадлежност към Сърбия. Много по-предизвикателно и сложно след обявяването на независимостта би било, ако няколко други сръбски територии последват Митровица и обявят територията под техен контрол за „неразделна част от Сърбия”. Териториите на Калявица, Грачаница и Обилич, Косово поле са разположени дълбоко в централната част на Косово и там все още има население от 30 000 сърби, обградени напълно от албански общности. Неуспехът на международната общност да приеме планът *Ахтисаари*⁸ за Косово или която и да е друга стратегия за третиране на малцинствата в независимо Косово ще отвори пътя към провокации за етническо прочистване срещу сърбите и неалбанците, които биха могли да се проведат

⁶ Международното експертно мнение недоволно от липсата на гъвкавост у Сърбия е готово да приеме радикалите на власт като резултат от собствения избор на Сърбия. Вж. дискуссионния панел на Съвета на САЩ за външни връзки от 14 декември 2007 г. Можете да го намерите на http://www.cfr.org/publication/15086/independence_for_kosovo.html?breadcrumb=%2Fregion%2F360%2Fserbia

⁷ Договорите, подписани от сръбския президент Тадич и премиер-министъра Кошуница в Москва в края на януари, които дават почти цялата енергийна сръбска инфраструктура в ръцете на „Газпром”, представляват ясен пример за степента на руското връщане като стратегически фактор за Сърбия и за целия регион

⁸ Бившият финландски президент Марти Ахтисаари в качеството си на специален пратеник на генералния секретар на ООН представи резолюция от подробен план за косовския статут през март 2007 г. беше отхвърлен поради възражения от страна на Сърбия и Русия. „Планът Ахтисаари” може да бъде намерен на <http://www.unosek.org/unosek/en/statusproposal.html>. Планът заедно с други неща би узаконил активното въвличане на ЕС в Косово и предложенията на г-н Ахтисаари бяха сериозно подкрепени от ЕС

посредством сериозно полицейско и военно международно присъствие, което на практика означава присъствие на ЕС.

Защитата на отцепилите се сръбски територии в Косово може да отприщи подкрепата на Белград, която да достигне до частична и дори пълна военна помощ в случай на сериозни вътрешни сблъсъци. Като изключим ефекта от бъдеща изолация за Белград от Европа, несъответствието между общностите на косовските сърби и статута на независимост на Косово ще генерират нестабилност в системата и обезпокоителни граждански заплахи на територията на новата държава. Друг важен ефект от фактическото разделение на Косово ще се появи като съответни искания от страна на властите в Прищина или на албански лидери от целия регион за преоценка на косовските граници заедно с компактното албанско население в южна Сърбия (долината Пресево), в Северозападна Македония и т.н. Това може да доведе до моментално разпространение на косовската независимост върху онези части от Балканите, населени с албански общности.

Многобройните ефекти на косовската независимост върху Сърбия и нейната международна позиция би трябвало да бъдат разгледани и от гледна точка на бъдещия геополитически статут на Балканите в Европа. Както бе споменато по-горе, съществува твърд ангажимент на ЕС напълно да интегрира всички балкански страни на база членство след един преходен процес на стабилизация и следконфликтно развитие. Ако независимостта на Косово води към вътрешна политическа дестабилизация на Сърбия, до доминиране на недемократични политически формирания в Белград или до самоотделянето на Сърбия от процесите на интеграция в европейския поток, стратегическата картина на балканския регион може да се промени в обозримото бъдеще. Засегнатата неутрална Сърбия може да стане зона на увеличаващо се руско влияние и на разделяне на Балканите на „зони на влияние” между Европа и Русия или Русия и Запада като цяло. Това ще бъде повторение на най-тъмните страници от балканската история от 19 и 20 в. и до сега.

Независимо Косово и албанските общности от балканския регион

Трудно е да се планира и оцени представянето на албански общности във времето поради серия от взаимосвързани причини. От гледна точка на своето политическо пробуждане и национално изграждане, албанците са най-младата нация на Балканите⁹. Разделени в две големи племенни групи или територии, „Тоски” и „Геги”, главно с мюсюлманско вероизповедание, със значителни православни и католически малцинства, все още доста безразлични към религията извън семейството и традицията, албанците живеят в епохата на традиционното общество със силни кланово-фамилни структури и слаба връзка на съвременен национално-институционално ниво. Албанските общности са децентрализирани, кланово базирани и разделени по отношение на идентичност по оста север-юг (племенно разделение Тоски-Геги). Призракът на „Велика Албания”, който витае в балканската политическа астрология е реален фактор, който има значение само по отношение на албанската впечатляваща демографска динамика. Политически, както и от гледна точка на възприемчивостта на елита, териториалното обединение на всички албанци не е реалистично очакване за обозримото бъдеще.

---

⁹ Ние винаги стоим на хлъзгава почва оценявайки „старите” и „младите” нации на Балканите. Наричайки албанците „млади” може да предизвика възражения, тъй като като етническа група те населяват балканските земи най-рано от всички други днешни нации, дори от гърците. Без съмнение съществуват опити за национално изграждане на Балканите, които са „по-млади” от албанските усилия за национално обединение, македонци и босненци мюсюлмани са пример за това. Все пак в класическото национално развитие на Балканите албанците развиват движение за национална еманципация най-късно, а нивото на тяхната национална цялост, дори ако и доста усилено на, е все още твърде неустойчиво и значително остаряло

Същинска Албания е естествен защитник и поддръжник на косовската независимост след десетилетия на сръбска окупация и контрол. Превъзхождани от традиционния исторически манталитет, както всички други балкански нации, албанците могат да вкарат в дебата толкова много аргументи за Косово, което е „люлката“ на тяхната национална идентичност, колкото и сърбите. Все пак едва ли бихме могли да очакваме Албания да се намеси осезателно в процесите, които следват независимостта на Косово поради следните причини. **Първо**, Албания е малка и слаба държава, все още доминирана от последствията на продължилата десетилетия самоизолация под Сталинско владичество. Държавата има много ограничен институционален, икономически и военен потенциал, за да участва активно в международния процес, дори ако става въпрос за регионални проблеми. **Второ**, Албания е разцепена на Северна и Южна между двете главни етно-племенни групи, *Тоски* и *Геги* и политическото разделение в страната стриктно следва това разцепление. Югът принадлежи на социалистическата партия, а Северът – на демократическата партия. Осъществен е баланс между Севера и Юга, между *Гегите* и *Тоските*. Ако допуснем възможността за сливане на Албания с Косово в един проект „Велика Албания“, първият проблем, с който ще се срещне новата държава е намаляването на хегемонията *Геги срещу Тоски* към статута на малцинството. **Трето**, след като са прекарвали епохата на комунистическата власт в либералната бивша Югославия (дори и лишени от статут на република), сравнени със сталинския режим от „каменната ера“ на Енвер Ходжа, косовските албанци заявяват приоритет във вид на култура, цивилизация, международен опит и взаимоотношенията към техните южни братя. Също така те се гордеят с приноса си към процеса на албанския ренесанс от 19-20в., считан за по-висш от южния. В обозримо бъдеще едва ли съществуват шансове за прескачане на грешните линии, изброени по-горе в пълномащабния обединителен процес „Велика Албания“. Възможно е да имаме две или повече албански държавни единици или общности, включени в други държави и отношенията между тях ще си останат на ниво приятелски отношения в широкото предмодерно, базирано на клана, политическо обкръжение. По-вероятно е **Независимо Косово** да обяви „величие“, отколкото хипотетично обединена Албания. „Велико Косово“ е реалистичен проект в контекста, който ще последва статута на независимост. **Първо**, себевъзприемането на елитите на косовските албанци, стари и нови, е едно от водещите актове на освобождаване на албанските общности от чуждо владичество и господство. Общностното и политическо развитие на албанците в Македония, Черна Гора, Сърбия е в голяма степен повлияно от развитието на самата общност на косовските албанци. През 70-те и 80-те години на миналия век Прищина е културен център за всички албанци в бившата Югославия, което обуславя и жалкото състояние, до което бе доведена същинска Албания. Албанският национален елит на Косово и неговия опозиционер (групата около Ибрахим Ругова), и двете в рамките на комунистическия съюз (ръководен от Махмут Бакали) поставиха процеса на въздигане и еманципиране на албанското национално самосъзнание на модерна база. Университетът в Прищина, косовската телевизия в Прищина, съюза на писателите и всички други образователни и културни институции създадоха интелектуалната програма на днешния албански ренесанс.

Второ, Косово е най-голямата единица от албански Геги. В същинска Албания Тоските са по-привилегированите, тези които исторически прокарват модернизиращи идеи в страната, което породило елита в независима Албания след 1912 г. Това е другата важна причина за влиянието на косовските албанци сред албанците в Македония – 95% от които също са Геги, в Черна гора и Южна Сърбия. Веднага след косовската война през 1999 г. ръководството на ОАК се впусна в амбициозната програма за насочване на иредентното албанско движение на „Велико Косово“. „Освободителните армии“ на

албанците се появиха за една нощ в Южна Сърбия и Македония и породиха значителни кризи, застрашвайки дори крехката македонска република с пълен колапс. Елитът на косовските албанци влияе, дори и слабо, върху общностните развития дори и в Санджак, където мюсюлманското мнозинство е считано за бивше албанско, вероятно превърнато в славяни преди векове.

Трето, сходството с фактическо разцепление на Косово след независимостта от оставащите сърби рязко повиши риска от иредентно разцепление на Албания чрез кампания в съседните региони с албанско население. У западните правителства съществува схващане, че лидерите на косовските албанци биха могли да бъдат убедени публично да се откажат от по-нататъшни иредентни амбиции след провъзгласяването на независимостта в Косово. Такова едно схващане е нестабилно, то почива на *честната дума* без обвързващата сила на местните босове, дори ако те извършваха достатъчен контрол над страната си, което не е така, а не би могло в кланово-разделено Косово. Отделно от това едно Косово, разделено между албанци и сърби, ще предяви, ако не легитимни, то поне твърде трудни за отказ искания за бъдещо „освобождаване” на албанците.

Албанските общности от Западните Балкани като цяло са концентрирани най-вече в Южна Сърбия, Македония и Черна Гора. Албанците от Южна Сърбия са един вид „най-висшата фракция” от целия албански общностен коктейл извън Косово. Те са най-главния заподозрян за директното усилие за разцепване, пораждащ се от независимостта на Прищина. Те населяват долината Пресево, смятана за част от това, което албанците наричат „Широко Косово”. Дори и ако преминем дефинициите и схващанията, важно е да бъдат споменати три фактора. Първо, албанските общности в долината Пресево са живели исторически най-близо до косовските албанци и ще бъдат много изкушени да напуснат враждебното обкръжение на следкосовска Сърбия, за да се присъединят отново към братята си от другата страна на границата. Второ, много често долината Пресево е смятана, дори и неофициално, от албанците за възможния разменен район в замяна на Северния триъгълник в случай на разцепване на Косово. Трето, долината Пресево лежи на стратегическия коридор между Белград и Атина, което представлява ключовете за контрол над южната част на Балканите, поради което тя представлява значително предимство за независимостта на Косово, заключено в териториите на Сърбия и Македония.

Албанците в Македония представляват най-голямата общност извън Косово и същинска Албания, и наброяват около 600-800 000 човека. След 1999 г. те участват в няколко въоръжени опита за подобряване на общностния си статут в общата държава с население от 1.2 милиона славянски македонци. Те са спонсорирани, организационно и логистически от Косово. Най-голямото въстание на албанци в Македония през 2001 г. доведе до промяна на македонската конституция и до приемане на двустранно споразумение (*Охридско Споразумение*), което осигурява специален привилегирован статут на албанската общност. Според това *Споразумение* албанците, втората най-голяма общност, трябва да бъдат представени с мнозинство за всяко важно институционално решение („Мнозинството Бадинтер”) в система на широка децентрализация на силите в услуга на вземане на местни решения. Този опит за *съюзническа* или *консесуална демокрация* предлага обширни пространства за самоуправление на албанците в Македония плюс големи дялове от властта на национално ниво насочени към възпиране на апетитите за разделение. Засега системата работи, подкрепяна и от мотивациите на албанската общност да се възползва от демографската криза на македонските славяни и да разшири присъствието и контрола си над допълнителните територии на република Македония. Остава да видим дали това двойно изкушение – на институционалната власт и на демографската експанзия, ще

задържат македонските албански елити извън сепаратиско-иредентните проекти в средносрочен план.

Албанците в Черна Гора са сравнително малко на брой - около 5% - и засега са установили своя статут в рамките на малката република. Те едва ли биха могли да представляват значителен потенциал за създаване на кризи или разцепления, с изключение на един случай – кризата в района на Санджак разделен между Сърбия и Черна Гора. Със своите повече от 220 000 мюсюлмани, представлявайки около 55% от населението, Санджак е потенциална кризисна зона, ако териториалната цялост и стабилност на Сърбия след косовската независимост не бъдат засилени и гарантирани. Независимостта на Косово няма да промени значително динамиката на албанския въпрос на Балканите. Изкушението от еманципация на различните албански общности, доминирани от други етноси и нации може дори да стане по-силно, вследствие на косовския успех. Прилагайки европейския модел за мултикултурен живот в рамките на нацията, няма непременно да осигури институционалната рамка на албанския национален ренесанс в краткосрочен или средносрочен план, защото национализма и мултикултурата представляват две много различни една от друга визии за света. Когато оценяваме кланово базираната племенна инфраструктура на албанския национален живот, трябва да отчетем и неговото влияние върху икономическата, социалната и политическата инфраструктура на Косово и целия регион на Западните Балкани.

С територията си от 11 000 кв. км. и повече от 2 милиона население, Косово представлява значителен социален, икономически проблем и проблем на правото и законността за балканския регион в обозримо бъдеще. Косово може да придобие независимост, но ще му бъде доста по-трудно да получи прилични шансове за икономическо развитие. Отделно от последното подобряване в инвестиционните интереси и традиционната подкрепа от страна на международната албанска общност, косовската икономика се основава почти напълно на приток на готови пари, предлагайки услуги и стоки за мисията на ООН в Косово и KFOR, както и на дълбоко вкоренените, кланово базирани нелегални трафикантски мрежи, които се простират далеч отвъд границите на тази сравнително малка територия. Мрежите на албанската мафия контролират лъвския пай от наркотиците, оръжията и трафика бели роби в района на Южните Балкани, като техните действия достигат далеч отвъд Балканите, простирайки се до Европа и САЩ. Едно общо сериозно притеснение на балканските страни, които задържат одобрението си за косовската независимост е подозрението, че големи части от косовските политически и бизнес елити заемат ключови позиции в тези нелегални мрежи и престъпен трафик. Връзките между ОАК, нейните лидери и днешното ѝ политическо представителство и организираните престъпни мрежи от района са своеобразна „публична тайна” за експертната общност и международните институции. Независимостта на Косово, в контекста на запазената организирана престъпност, само ще допринесе за институционалната несигурност и нестабилност в региона на Южните Балкани. Ако имаме една суверенна държава, с правителство, сериозно доминирано от криминални структури и интереси, ние рискуваме да живеем в обкръжение, където всеки сериозен контрабандист или мафиотски дилър би могъл да има дипломатически паспорт. И което е още по-важно – ние трябва да изтъкнем това предизвикателство за сигурността, при условие, че правителствата в региона са пропити от незаконни икономически интереси и са повлияни от диктатурата на сивата и черната икономика. Разглеждането на случая Косово в този контекст представлява истинска червена лампа, на която трябва да се обърне сериозно внимание преди да е станало твърде късно. Независимостта на Косово не бива да бъде „условна” и „наблюдавана”; тя би трябвало да бъде директно наблюдавана, наставлявана и оценявана. Би трябвало да бъдат въведени и корекции в статута на провинцията, които

да бъдат наложени поне след едно десетилетие. Категоричната връзка между големи части от косовските елити и организираната престъпност също заема своето място в нарастващото напрежение между институциите и гражданите на провинцията. Далеч сме от ентузиазирания меден месец на свободата от 1999-2000 г. Доста далеч сме и от напълно завършените демократични процеси от първите години на практически независимият национален живот, когато големи мнозинства от 80-90% от косоварите гласуваха и очакваха независимост и подобряване на живота. Независимостта все още е очаквана, но през ноември край урните се появиха по-малко от 40%. Усещането „Нас” и „Тях”, усещане на разочарование и гняв, залива големи части от средната класа и в частност по-младото население на Косово. Неспособността на властимащите да действат се оценява болезнено, заедно с техните растящи незаконни лични богатства. Действията им са оценявани масово като систематични усилия за пълнене на собствените джобове, без значение на обществените интереси. Исканията за независимост, очакванията за тази пълна независимост- това е, което възпира обществения гняв и предпазва от открити демонстрации. Когато независимостта стане факт, никакви ограничения не биха възпрели общественото разочарование. Това е друг елемент от потенциалната дестабилизация, която би могла да се очаква, когато процеса на признаване на независимостта приключи.

Съседите в балканския район

На Балканите съществува общ скептицизъм относно независимо Косово. Разбира се, едни страни (Гърция, Румъния) са по-скептични от други (България, Хърватия), а динамиката на косовските проблеми промени и становището на уязвими съседи като Македония. Скопие се колебаеше много повече да приеме независимо Косово през 1999-2002 г., отколкото сега, когато македонските политици подкрепят, а дори и приветстват финализирането на косовския проблем. Единствената заплаха, която те приемат като реална за Македония, е независимост, последвана от разцепление на Косово, което би отворило „кутията на Пандора” за териториалната промяна в региона. Скептицизмът сред съседите относно косовската независимост има своята психологическа и стратегическа история. Появяването на нова нация е сериозна промяна в региона на Балканите. Балканските народи не харесват промените, по-специално радикалните, обикновено в следствие те страдат от тях. Съществува непостоянна динамика на националното развитие в района на Балканите. Албанският национализъм, една надигаща се политическа сила, която е насочена към зенита си, се смята за опасна не само от сърбите, директно повлияни от косовското разделение, но и от повечето други балкански нации, които са преминали кулминацията на националистическия ентузиазъм и са платили горчива цена за повечето ѝ връхни точки – България през 1913 и 1919 г., Гърция през 1923 г., Сърбия през 1991-1999 г. и до днес. Повдигането на албанския национален въпрос повлиява горчиво съседите, които исторически са се облагодетелствали от албанската национална незрялост и са придобили територии, населени с албански общности. Но дори и онези балкански страни, които никога не са имали контрол върху спорните територии, населени от албанци, се изправят пред тяхната динамична демографска експанзия, която ги превръща в най-младата нация в региона, чиято раждаемост остро контрастира на обезлюдяването на повечето от другите общности.

Етно-политическото предизвикателство на албанската демографска експанзия е особено болезнено и осигури твърдото нежелание на албанците да споделят територии и общностни пространства с другите етноси. Албанците имат ефикасна система за ненасилствено прочистване на другите етнически групи от завладените територии, която комбинира икономически стимули с неофициален натиск. В случай, че ненасилствените инструменти не работят достатъчно ефикасно насилието също се

използва – както в случая с косовските малцинства след 1999 г. Болшинството албанци не живеят в ерата на многокултурността и постмодернистичен либерализъм – те по-скоро населяват суровия свят на племенната идентичност и сцепление, несвойствен и противопоставящ се на другите племена наоколо. Манталитетът на албанската племенна единица, материализиран в тяхното демографско и териториално разширяване, създава представата за „албанска стена, настъпваща срещу теб”, както местен македонски славянин се изрази в Тетово през 2001 г.¹⁰. По отношение на стратегията, възхода на албанския национализъм, чиито обрат се явява независимостта на Косово, предизвиква безпокойство сред албанските съседи в няколко аспекта. **Първият** от тях е очакваното директно преливане у непосредствените съседи. Ако страна като Македония е дестабилизирана, последствията биха могли да повлияят целия район, повторното отваряне на историческия „Македонски въпрос” е против интересите на всички бивши участници в спора – Гърция, България и Сърбия (дори и след като Милошевич се опита да постигне едностранни облаги от дестабилизирано Скопие през 1999 г.). Дестабилизацията на Южна Сърбия, Черна Гора или което и да е друго място, населено с албанци, също ще доведе целия регион до икономическа стагнация, намеса на значими чуждестранни интереси и вътрешни кризи. **Второ**, независимо Косово може да предизвика „Ефекта на доминото” за индиректни кризисни разливи. **Румъния** е силно обезпокоена от подобен прецедент на териториално освобождаване на етническо малцинство, каквито са косовските албанци, довело до потенциалното повишаване на исканията от страна на обширната унгарска общност (около 1,5 милиона) в Трансилвания. Сърбите също се страхуват от възобновяване на унгарските бунтове във Войводина. **Гърците** не са щастливи от който и да било малцинствен проблем, повдигнат на тяхна почва, докато много българи свързват исканията, предявени предимно от мюсюлмани албанци, за общностна еманципация с потенциалния проблем, който тяхната страна би могла да има някой ден с нейните многобройни мюсюлмани, предимно турски малцинства.

Трето, демографската експанзия и племенното сцепление са реално предизвикателство за албанските съседи, особено в съчетание с институционално напрежение и масово разпространени криминални мрежи като главен източник за средствата на общността. Никой не очаква много високи нива на правото и законността, както и антикорупционни мерки на Балканите, но все пак двата порока на престъпността и корупцията представляват ключова пречка пред развитието и ефикасната интеграция в европейската общност. Перспективата за съществуване на национална администрация (в Косово) директно произтичаща от криминалните мрежи ОАК не внасят оптимизъм в нито една балканска столица, където властите имат достатъчно престъпност и корупция пред себе си, за да могат да приемат и допълнителни порции криминален имунитет в района.

Четвърто, последно, но не по значение, независимо Косово променя геополитическия баланс на Балканския регион. Някои местни играчи биха погледнат на това по-скоро като на възможност, отколкото като на заплаха, докато други го смятат за напълно неприемливо. Гърция и Сърбия представляват настоящите сили в района. Те са били любимите партньори на победоносните Велики сили от 1913, 1919 и 1945 г. Териториалната и политическа ос Белград-Атина е била гръбнакът на балканския стратегически баланс за по-голямата част от 20в. Тази ос маргинализира бившата имперска сила, след-отоманска Турция, в балканските дела и доведе два пъти победена

---

¹⁰ Демографските данни показват, че делът на албанците в Македония се е увеличил от 12% през 1957 г. на 25,17% през 2002 г., със степен на раждаемост на албанците от 25,5 на милион, като това на македонските славяни е 17,4 на милион. Вж. Наташа Габер и Анета Йовеска – „Резултати от преброяването на македонците – спор или реалност?”, в преглед 1 на Югоизточна Европа от 2004 г.

България до провинциален статут в частност подпомогната и от половин вековната съветската окупация на страната ни. Краят на студената война и самоубийствената стратегия на Милошевич Сърбия да реорганизира бивша Югославия в своя собствена полза разклатиха Сръбско-Гръцката ос, но не я изложиха на опасност. Буквалното разочарование, особено от страна на Атина от появата на независимата република Македония бе компенсирано с интензивно партньорство за извършване на контрол над институциите и икономиката на младата държава. Сръбския върховен елит в Македония осигури най-добрите възможни предпоставки за гръцката икономическа експанзия и практически контрол над икономиката на малката република, която бе избрала име, напълно неприемливо от исторически чувствителните гърци. Съществуват куриозни схващания, че когато се изправи пред края на контрола над Скопие през 1999 г. Милошевич предаде значителни части от своите охранителни мрежи в Скопие на Атина, за да бъдат употребени в общ интерес.

Едно независимо Косово, заедно с доминираната от албанци Южна Сърбия, допълнително спъва стратегическото сътрудничество между Атина и Белград, затруднявайки териториалната, институционалната, и икономическата инфраструктура на Сръбско-Гръцката хегемония. Спъвайки господстващото измерение Север-Юг на балканското стратегическо равновесие определено във Версай през 1919 г., Косово, заедно с други албански общности, и с Босна, освободила се от сръбски контрол освобождава стратегическата енергия за пресъздаване на регионалния баланс в една алтернативна ос Изток-Запад, която е подкрепяща, заедно с други геополитически ефекти, на амбициите на Турция да играе нарастваща роля в балканския регион. Разглеждан като съществен символ на тази реорганизация независимо Косово получава подкрепа от Босна и Херцеговина, Хърватия и всички други регионални фактори, които желаят да видят сръбското влияние върху смалената бивша Югославия, без да се чувстват заплашени от хипотетично турско-мюсюлманско надмощие в балканския регион.

България играе интересна роля в тази обстановка, поради вътрешната противоречивост на националния си интерес, който се отразява и в характера на външната и политика. Разкъсването на Сръбско-Гръцката ос освобождава София от нейния провинциален статут, придобит от Версай и предоставя на България нови възможности за разширяване на нейната регионална роля. Все пак, в по-дългосрочен план, България намира у Гърция и Сърбия естествени съюзници срещу турско-мюсюлманската експанзия на балканския район. България е страдала, заедно с всички други балкански нации, в продължение на половин хилядолетие от отоманското господство, отхвърлено през 1878 г. с решителната руска подкрепа. България е единствената балканска страна със значително големи турско и други мюсюлмански малцинства, които разширяват ролята си в обществения живот на държавата през последните 20 години. Стратегическите ориентации на България винаги са били противоречиви, разделени между национал-консервативни, про-славянски и про-руски ориентации, както и про-западни, либерални и космополитични настроения и политики. Днешната социалистическа партия (бившата комунистическа) е наследничка на про-руски политически настроения, за които социалистите днес твърдят, че биват ефективно комбинирани с доминиращо про-европейско – про-атлантическо измерение в своята външна политика. В контекста на косовската независимост русофилството означава подкрепа за Сръбско-Гръцките съображения и аргументи, омокотена от стремежа да се представи добре като млад член на европейската социалистическа общност и, следователно, предпазливо да подкрепи независимостта на Косово като общоевропейско предложение. Това, в действителност е позицията на днешното българско правителство, доминирано от социалистическата партия.

Либералните и дясноцентристките партии в България са по-твърди и явни поддръжници на косовската независимост, което се основава на схващането за приемането на новото регионално статукво като благоприятно за държавата. Иван Костов, премиер-министър от управлението на СДС, разработи политика за специална подкрепа и помощ за Косово след 1999 г., като за специален партньор в региона. Тази политика е разбираема и от историческа гледна точка – измежду всички балкански нации българите винаги са поддържали дай-добрите взаимоотношения с албанците в целия регион. Българското съвременно развитие след освобождаването на страната от османско владичество бе прието за модел за албански национален ренесанс, който започна по-късно.

Турция е регионалната сила, която привидно отсъства от публичните дебати относно окончателния статут на Косово. Анкара безусловно поддържа независимостта на Прищина, въпреки че демонстрира обществено бездействие по този въпрос. За това съществуват три основни причини. *Първо*, Турция е наследническа на Османската империя – историческа единица, която все още произвежда двуполусни гледни точки и оценки на Балканите. *Второ*, ненамесата във вътрешните работи на бившата империя и извън границите на Турция се препоръчва от Кемализма – официалната доктрина на турската държава. Тази препоръка доста се е замъглила с времето, а най-вече след 1980 г. до днес, когато нарастващата икономическа и политическа мощ на Турция създаде активни стратегии за разширяване на турското влияние и интереси. *Трето*, Турция няма стимул за намеса в проблемите с косовския статут, твърдейки че господстващата международна позиция относно независимостта на провинцията напълно изразява турския национален интерес в тази област. Независимо Косово ще бъде друг близък партньор и съюзник на Турция на Балканите.

Съществува един интересен елемент в турската позиция относно Косово: нито Анкара, нито която и да е било друга страна в международния процес са свързвали някога косовската независимост с кюрдския проблем в Турция. Страхува ли се Турция от такъв аналог? Вероятно трябва да попитаме.

Обобщавайки регионалните настроения на Балканите по независимостта на Косово трябва да признаем преобладаващия скептицизъм насочен към признаването и промените в регионалната обстановка, която ще последва. С цялата сложност на интересите, която подхранва този скептицизъм, очевидно е, че ключа за подобряване на регионалните настроения относно независимостта се намира в ръцете на косовските албанци и техните лидери. Едно позитивно развитие в институционалното развитие, в реда и законността и намаляване на организираната престъпност в Прищина ще се окаже напълно достатъчно за получаване подкрепата на болшинството в региона. Неуспехът да се справят с тези приоритети ще постави Косово в едно гето от подозрения и враждебност, което ще се окаже разрушително за страната, напълно зависимо от регионалното сътрудничество за оцеляването му и икономическото му развитие.

Съединените Щати и независимостта на Косово

За разлика от другите двама международни участници – ЕС и Русия, САЩ имат ограничен и избирателен стратегически план за Балканите. Краят на Студената война донесе промени в американските стратегически доктрини, свързани с региона по два начина. *Първо*, разпадането на Съветския съюз намали степента на важност на цялата фронтова линия на Студената война, включително и Балканите, за глобалната стратегия на Вашингтон. Липсата на американски ангажимент достигна до декларацията на Държавния секретар Джеймс Бейкър през есента на 1990 в Белград, касаеща бъдещето на югославската федерация – „Няма какво да търсим тук...”. Все пак американското безразличие към кризата на бивша Югославия не продължи твърде дълго. Босненските

кланета и европейската безпомощност за правилна намеса докараха американските войски на Балканите за повече от едно десетилетие. След като спонсорира Дейтонското споразумение от 1995 г., клинтъновата администрация отиде по-далеч в своите мощни усилия да разрешат балканската криза с войната в Косово през 1999 г. Мотивацията на международната коалиция, водена от САЩ, беше както прагматично основана, така и ценностно – режима на Милошевич беше едно арогантно отрицание на всички основни принципи на демократичния запад и в частност на Европа. Ако демократите можеха да вземат трети последователен мандат през ноември 2000 г., косовската независимост щеше да бъде свършен факт вероятно не по-късно от 2002- 2003 г. Републиканската администрация да Джордж Буш не се реши още от самото начало да постави Балканите сред приоритетите си. След 11 септември и последвалите събития в Афганистан и Ирак, главният въпрос, свързан с балканската криза, беше как по-бързо да се махнат от там.

Често можем да чуем американски изказвания за необходимостта от пълна интеграция на Балканите в Европа, но все пак стратегическото значение на района за САЩ не е свързано с европейските дела. След 1989 г., на *второ* място, за Вашингтон Балканите представляват стратегическа периферия към Близкия Изток. Подкрепата за мюсюлманските общности в Босна и Косово, инфраструктурната помощ за развитието на Коридор №8 като оста Изток-Запад на балканския транспорт и комуникации¹¹, инициативи като ИСЮЕ, ЮИЕБ и инициативи за отбранително военно правителствено сътрудничество от средата на 90-те години¹², присъединяването на Румъния и България към НАТО, установяването на военни бази и съоръжения в Косово („Бондстиил” след 1999 г. – гръбнакът на KFOR) и в България и Румъния през 2006 г. Всичко това са следващи стъпки в превръщането на балканския регион в преддверие за операциите на САЩ и НАТО, насочени към „По-широкия Близък Изток”, включително и величината Черно – Каспийско море. Балканската военна инфраструктура трябва да е от допълнително значение за турския принос към Атлантическия Алианс и да играе компенсаторна роля за нарастващата несигурност в турското военно партньорство със САЩ (случаят Ирак е пример за това).

Със завършването на политическата и военна подготовка на Балканите за нуждите на стратегическите комуникации на САЩ на изток, Вашингтон се колебае повече относно харченето на допълнителни пари и изразходването на военни усилия за нови операции на Балканите. Да, САЩ биха искали да видят Балканите като неразделна част от ЕС, като благоденстващ и мирен регион в Европа. Нека Европа плаща за това. Крайния акт по устройството на балканския регион от гледна точка на американската избирателна стратегия е финализирането на статута на Косово. Вашингтон настоява за това по ред причини. *Първо*, това е краен акт от един американски ангажимент, продължил повече от десетилетие, който започна в Босна през 1994 г. *Второ*, то е един вид успех във външната политика, не голям, но все пак успех, след опита от Ирак, Иран и други проблеми, които оформиха края на президентството на Буш. *Трето*, по-нататъшното

---

¹¹ Коридор №8 е един от трансевропейските транспортни и комуникационни канали. Съществува и един проект, подкрепен от САЩ за допълването на коридора с петролопровод АМБО, пренасящ петрол от изток на запад от пристанище Бургас до албанския бряг и по-навътре в Западна Европа

¹² ИСЮЕ – Инициатива за сътрудничество в Югоизточна Европа, бе стартирана като идея на американската администрация през май 1995 г. Тя се фокусира върху подреждането на проблемите със сътрудничеството между участващите държави от Югоизточна Европа, но сега тя е насочена към регионалното сътрудничество при борбата с организираната престъпност (www.secicenter.org). ЮИЕБ – Югоизточна европейска бригада е мултинационална мироопазваща сила, която се състои от контингенти от балканските страни. Тя беше представена като механизъм за отбранително военно сътрудничество в началото на балканските войни от 90-те години на миналия век. Неговото политическо измерение е процес на Отбранителен правителствен процес в Югоизточна Европа (ОПЮЕ)

отлагане в обявяването на независимостта на косовските албанци може да доведе до бунт и регресивна дестабилизация на региона, изключващи по-нататъшните ангажменти и разходи. **Последно**, но не най-маловажно, тази услуга на косоварите засилва американските позиции на един не само уважаван, но и почитан съюзник и покровител за всички албанци на Балканите. Това е ценна придобивка за Вашингтон в един регион на противоречиви настроения към Америка, измежду всички други главни нации и етнически общности.

Уреждането на независимостта на Косово, днес или утре, може и ще предизвика по-нататъшни проблеми и усложнения на Балканите. То може да дестабилизира съседи, може да доведе национал – радикалите на власт в Белград, може да отвори пространство за по-нататъшно руско стратегическо проникване в района. Докато тези проблеми не докосват списъка от ограничените американски приоритети на Балканите, те трябва да бъдат решавани от Брюксел. И все пак... ние сме на Балканите. Трудно е да се каже къде започват проблемите на демокрацията, развитието и стабилността и къде свършват проблемите на военната сигурност и надеждното партньорство за охрана. Ето защо трансатлантическото партньорство между Брюксел и Вашингтон на Балканите трябва да продължи, независимо че ще се промени баланса на отговорностите и разходите и за двете страни на Атлантическия океан.

Косовската независимост и Завръщането на Русия на Сцената

Москва се почувства унижена през 1999 г., когато съседите на Сърбия от коалицията на НАТО не разрешиха руски войски да летят в Косово. Целта на Русия бе да получи контрол, заедно с великите западни сили, обслужващи части от косовската територия, над северната част на окупираната провинция, населена най-вече от сърби. Освен всичко друго, практическите мотиви на руската политика спрямо статута на Косово днес са насочени и към получаване на символична компенсация за неуспеха на Москва да изпълни своя „Дълг на Велика сила” и интерес през 1999 г.

Съществуват няколко последователни нива за интерпретация, позволяваща ни да разберем руската стратегия относно независимостта на Косово. **Първо**, Русия е надигаща се сила, която се стреми към впечатляващо връщане на световната сцена като „Велика Сила” след едно десетилетие на унижителна слабост (според схващанията на самата Москва). Спечелването отново на стратегическата инициатива в Азия против мощен Китай или активизиращия се ислямистки Юг е трудна работа, почти невъзможна в днешната ресурсна рамка на Русия¹³. Място за стратегическа експанзия на Русия е отворено само на запад, в източната спокойна периферия на Европа, където повечето посткомунистически държави, нови членове на НАТО и ЕС, все още се борят с нестабилността на своето преминаване към пазарна демокрация. Стратегията за монопол над енергийните потоци, водена от Русия спрямо Европа, и в частност спрямо бившата Източна Европа, е първата стъпка за връщане на стратегическия контрол над тази територия, ръководена от малки и нестабилни страни с корумпиран политически елит и уязвими институционални системи. Москва твърде интензивно изпробва нови си възможности в региона, съпроводена от зле-координирана, несръчна и тромава политика на обединена Европа към Русия, както и от американската мания за така наречената „Война на терора”. Балканите имат своето специално място в руското стратегическо връщане на Европейския Изток.

---

¹³ При правилно оценяване, както на своята сравнителна слабост, изправена пред мощното издигане на Китай и пресиращото действие на китайската икономика, демографско и, вероятно, политическо проникване на слабо населения Сибир, Москва напредна с една интензивна програма за партньорство с Пекин, включваща отбранителното сътрудничество (Шанхайска организация за сътрудничество). До каква степен този подход от страна на Русия ще забави или прекрати притискащото китайско предизвикателство ни предстои да наблюдаваме през следващите 1-2 десетилетия

Русия има специална роля в традиционния стратегически баланс на Балканите. През 19в. Руската империя служеше като покровител на славянските балкански нации и Гърция, завладени от Османската Империя и подпомагаше, с политическата си и военна мощ, тяхното освобождаване от османско владичество. Тази политика бе част от господстващата стратегия на „Третия Рим“ за завладяване на Босфора и възстановяване на Византийска империя под скиптъра на руския цар. Винаги когато разделителната линия между славянски християни и мюсюлмани (подкрепяни от турската, османска в миналото, мощ) на Балканите се задълбочи, предпазната роля на Русия се обновява като мощна психологическа и политическа реакция у сърби, българи, черногорци. Това е **второто** ниво за разбиране на съвременната руска роля в дебатите относно окончателния статут на Косово. И лидерите, и обикновените граждани на Сърбия разбират инструменталната роля, която Косово играе в руската пиеса в региона, но те все пак нямат друга подкрепа и защита от външния свят, за да защитят каузата си в Косово и с готовност приемат помощта, идваща от Москва. Европа, заедно със Запада, предлага оскъдни компенсации на Белград, за да приеме загубата на Косово. Бъдещия охолол, интегриран живот на всички Западни Балкани в ЕС бе приет само като един доста дълъг период. Москва предлага незабавна помощ за защитата на старата, обикновена, разделителна линия: границата между славянското православие и мюсюлманската заплаха. Тази граница се връзва в Косово и е била защитавана от сръбските герои още от 1389 г., битката за Косово Поле.

Този контекст е важен, за да се разбере ролята на Балканите в руската стратегия за връщане на „великата сила“ в Източна Европа. Стратегическият контрол, както Европа го разбира, изисква стабилност, интеграция, стремеж към еднородност на ценности, институции и общностно самосъзнание.

Това е, за което ЕС работи и плаща в Западните Балкани, опитвайки се да приобщи местните нации към стандартите на европейското общество. Независимостта на Косово е край на един конфликт, който предпазва този интеграционен процес от това да не се случи в близко бъдеще. Това беше и мотива на Европа в опита и да уреди конфликта в Македония от 2001 г., в помощта за следконфликтно развитие в Босна и Херцеговина и други. Днешна Русия представлява стратегически интерес обратен на този на Европа. За да възвърнеш стратегическата инициатива, да разшириш, да завладееш, трябва да разделяш, да противопоставяш, да разцепваш, да инициираш или подкрепяш разединението и конфликта. Този е начинът по който се прониква в „чужда територия“. Русия системно прави това в Украйна, Молдова, Южен Кавказ при поддържането на стратегическото влияние над пост-съветското пространство. В централна Европа, където спомените от съветското влияние са все още болезнено живи, е трудно да се прави това. Също така е трудно да се поддържа такава стратегия дори на Балканите в обкръжение на мир и успешно развитие. Щом веднъж разделителната линия между Исляма и Православието се появи отново, щом славяните трябва да се срещнат с „турците“¹⁴ на фронтовата линия, руската стратегическа подкрепа и контрол отново са посрещнати добре. В практическо отношение, на **трето ниво**, косовския статут ще играе важна роля като прецедент за руското стратегическо възвръщане. Колкото и парадоксално да изглежда, Косово е угодно на руския интерес и в двата случая- ако стане независимо, и ако финалният му статут бъде отсрочен (както бе заявено от руски официални лица в публичното пространство). Независимо Косово ще отвори

---

¹⁴ „Турци“ не е обикновеното етническо или национално определение в тази област, то по-скоро е генералното схващане за нашественик, за заплаха отвън, унизителна власт, налагаща варварски враждебен ред на Балканите. Албанците, включително и косоварите, бидейки част от „османските турци“, са били мюсюлмани и са изпълнявали ролята на изпълнителна охрана в рамките на Османската империя

пространство за подкрепа на Сърбите в техните искания за северния триъгълник и други територии от Косово, населени със сърби. Ако косовските албанци последват фактическото разцепление на провинцията с иредентистки действия, дестабилизирайки долината Пресево или Санджак или Македония, това ще осигури и основа за задълбочаване на кризата на разлива. Също така Русия има полза от един разливен ефект от косовската независимост. От законова гледна точка, ако Косово можеше да стане независимо против волята на суверенна Сърбия, същия статут би трябвало да бъде даден на отцепени територии от след-съветска Грузия – Абхазия и южна Осетия, на сепаратисткото Приднестровие, дори на Крим, в случай, че Украйна се обърне на Запад. И все пак, за да се възползва от проблема с крайния статут, Русия не се нуждае от практически изпълнената косовска независимост. Русия има ползи от Косово като проблем, не като решение. Запазването на нерешеното статукво на Прищина фактически удължава заплахата от Москва, която Косово може да предизвика като прецедент. Русия не се нуждае от независима Абхазия или отцепен Крим. Русия се нуждае от слаби конфликти във всяка от тези малки точки, за да предотврати решаването и реинтеграцията на тези спорове в пространството извън руски контрол.

Четвърто, но не последно, както бе споменато в самото начало, руското влияние и, ако стане необходимо, вето по финализирането на косовския статут играе ролята символична ре-легитимация на Москва като „Велика Сила” след неуспеха от 1999 г. Днес Русия притежава сериозно икономическо присъствие в Сърбия, Черна Гора, но и в енергийния и туристическия сектор на членката на ЕС България. Русия е силата, която може да постави вето по въпроса с косовския статут. Вероятно ще бъде препоръчително за Брюксел от сега нататък да се консултира с Москва относно важните стъпки на Европа за Западните Балкани – членство в ЕС, сигурност, вътрешен мир. Трябва да си спомним официалната позиция на Русия от началото на 2007 г., когато Москва забрани вноса на определени стоки от Полша и България с аргумент, насочен към Брюксел: „Трябваше да ни попитате преди да дадете членство на България и Румъния...”

Все пак шансовете и потенциалното поле на успех на руската стратегия относно Косово в Западните Балкани не бива да се преувеличава. Сърдечните връзки между Москва и Белград зависят много от факта, че сърби и руси не се познават добре взаимно. Благодарение на Йосип Броз Тито сърбите никога не са опитвали характера на руското имперско право, а руснаците имат твърде мрачна идея за това какви трудни могат да бъдат сърбите, когато защитават интересите си¹⁵. Може би Русия е единствената „Велика Сила”, която да защити Сърбия относно Косово, но сърбите знаят добре, че всъщност Москва няма кой знае какво да предложи.

Идентифицирането на основните каузи на Балканските страдания

Цялостната обстановка в Косово, а и из целите Западни Балкани след приемането на независимостта, ще зависи освен от стратегическото влияние анализирано по-горе, също така и от развитието на определен брой обществени и организационни фактори, произтичащи от социаликономическите и политически процеси в региона след 1990 г.

---

¹⁵ Първоначално Белград отхвърли ценовата оферта на Москва за закупуване на най-голямата държавна сръбска енергийна компания НИС. „Газпром” се опита да получи изгодна сделка под натиск, в замяна на подкрепа за Сърбия относно Косово. Сърбите не отстъпиха. Министърът на икономиката и приватизацията Младян Динкич заяви в сръбският „Политика дейли”, че руската оферта е „унизителна” за Сърбия и разкритикува останалата част от правителството за съгласието им с тези условия. (*Интърнешънал Хералд Трибюн*, 31 декември, 2007, „Сръбското правителство се разцепи поради руска газова оферта”). Все пак, след като съседна България подписа със „Газпром” проекта за газопровод Южен Поток и в навечерието на сръбските президентски избори, президентът Тадич и министър председателят Кошунница посетиха Москва и отстъпиха на руския натиск продавайки НИС на „Газпром” на цена малко по-висока от декемврийската оферта

Вътрешнически войните, следконфликтното развитие и процеса на **преход от комунистическото управление** са повлияли дълбоко развитието на тези, предимно, след-югославски общества. В опитите си да създаде подходяща стратегия за стабилизация и приемане на балканските страни, ЕС трябва да определи важността на някои фактори, произтичащи от обществената среда в региона.

Разрушителния процес на **общностното разделение** и **демодернизация** е първият важен фактор, който трябва да се вземе в предвид от стратегията на ЕС за региона. Европейския съюз дава статут на членство на **модерни нации**, това са сравнително широки, устойчиви от гледна точка на икономическото и институционално поведение групи, способни да възпроизвеждат гражданска среда от взаимоотношения между граждани и институции, основаващи се на съществени правила, а не на кръвни връзки или роднинство. Дезинтеграцията на бившата Югославия разклати идентичността, единството и границите на повечето нации в една схема, появила се от кървавите конфликти през 90-те години на миналия век. Сърбия има оспорвани граници, няма гаранции за окончателен териториален статут. Македония се люшка между алтернативните възможности за собствен държавно устройство, основано на взаимно изключващи се принципи – етнос, гражданственост, неделимост, федерален или кантонен характер на държавата. Босна и Херцеговина е един международен протекторат от неразделно, паралелно живеещи сърби, босненци и намаляващи поради емиграция хървати. Същинска Албания е все още в началния период от компенсирането на варварската изолация на последния комунистически режим. Косово се стреми към национален статут с мрачни шансове за икономическо развитие и увеличаващ се натиск от страна на растящи общности от млади хора, без бъдеще на своята територия, на която и предстои скорошна независимост. По малките албански общности тревожно обявяват приличен статут в съседните слаби държави. Оставено само на себе си, това обкръжение би могло лесно да произведе втора вълна на разделение, основана на тъй нареченият „*постмодерен трайбализъм*” – неустойчиво изкушение за все по-малки и по-малки общности да използват кризата на държавата в услуга на своите сепаратистки планове или планове за автономност. На западните Балкани имаме случаите на албански общности, действайки за комбиниране на иредентизма и кланово базирания сепаратизъм на Санджак на република Сръбска (и най-вероятно, други сръбски анклавни общности). Разпадането върви ръка за ръка с демодернизацията, с разкъсване на социалните връзки на гражданското равноправие и нормативната рационалност чрез спонтанно свиване на обществения живот до социалните връзки на клановата солидарност и родството. Разрушаването на индустрията, широките вълни от бежанци и емигранти след конфликтите, развитието на криминалната икономика и корумпираното изолирано обкръжение като компенсаторен механизъм за разпадането на модерни институции и граждански статут, намаляват обществения живот до изопачените форми на гангстероподобното традиционно общество. Де-модернизацията се задълбочава от **разпадането на социалните елити**.¹⁶ След 1990 г. Съвременните технократи, като Анте Маркович, бяха заменени от авторитарни националисти, съвременната средна класа бе заменена от

---

¹⁶ Косово е най-добрият пример за случая. Бившият комунистически елит (начело с Махмуд Бакали) от 70-те и 80-те години на миналия век беше малко или много успешно трансформиран в демократичния елит на Ибрахим Ругова. То успешно създаде едно алтернативно правителство срещу авторитарното правителство от страна на Белград. Това правителство командваше нередовните, но все пак ефикасни системи за образование, здравеопазване и събиране на данъци. С пристигането на ОАК и с практическото заместване на стария елит с гангстерско-командоски тип на „герои на войната за независимост” след 1999 г. Косово бе потопено в организирана престъпност и институционален хаос, контрастиращо на епохата на правителството на Ругова, въпреки, че имаше свобода, KFOR, Мисия на ООН в Косово и почти неограничена подкрепа от международната общност

военни главорези и шефове на организираната престъпност, способните администратори отстъпиха пред корумпирани кланови главатарии. Без реинтеграция на модерните реформистки елити, придобивайки критична маса против силите на разрушението, не може да се получи процес на адаптиране, дори умерен и формален, към европейската общност. Само модерните елити могат да използват институционална система, основана на привидна рационалност и на нормите и процедурите, които следват. Традиционните обществени елити, по-специално организираната престъпност и кланово-базираните елити, не могат да поддържат самата разлика между корумпираното и законното поведение в институциите. Институционалното изпълнение за общественото добро, основано на административните роли е извън схващането за личности доминирали традиционните йерархии. Ние изтъкваме тези добре известни прости истини не за нуждите на социологическото образование. Ако не направим ялната разлика между двата типа обществено и институционално поведение, традиционното и съвременно, не е възможна каквато и да е стратегия за национално изграждане на Западните Балкани, изоставили адаптирането на стандартите от постмодернистична Европа.

Към тази картина трябва да се добави още един фактор от обществена значимост. Това е неравното **обществено-национално развитие**. Ние наблюдаваме няколко отделни типа национално развитие и националистическото самоосъзнаване в западните Балкани. **Първо**, създадените „стари“ нации като Сърбия, със нейния план за национална хегемония, осуетен в пост-Югославските войни, с дълбоките разделителни линии по въпросите за вината, за това което се случи. Такава нация се нуждае от лечение. **Второ**, създадени като Хърватия, наистина институционално млади и успешни нации, горди да бъдат единственото национално общество, което е спечелило след-Югославското състезание (с изключение на Словения). За този случай ключовите стратегически препоръки са демокрация и стабилизация. **Трето**, млади и динамични, енергични национални общности, издигащи се към зенита на националното установяване, каквито са албанците. Ясните граници от амбиции, помощта, свързана с растежа, помощта за демокрация, специалното наблягане върху респекта към малцинствата и многокултурния живот са стратегическите приоритети за този случай. **Четвърто**, младите и крехки национални схеми, нуждаещи се от стабилизация, разпознаването на законовия статут, укрепването на идентичността и успешната интеграция в регионалната обстановка – Македония, Косово, босненски мюсюлмани, босненски сърби, черногорци... Това малко или много е общият процес за изграждане, за комбиниране на критерия етническа идентичност с критерия гражданство и граждански права. **Пето**, но не последно, всички допълнителни искания за обществена еманципация и „независимост“ трябва да бъдат спрени и пренасочени към напълно завършената реинтеграция в демократичната национална общност.

Формулиране на стратегически възможности за действие на ЕС

В контекста на необходимостта от справяне с общественото и национално разпадане на западните балкани ЕС има две основни възможности за стратегия. **Първата** е доминиращата Европейско-Западната стратегия за **предпазване границите от насилствени промени и за подкрепа на мултиетническия, мултикултурен модел на живот и национално развитие**. Всички усилия на международната общност да спрат конфликтите, да репатрират бежанците, да вкарат военните престъпници в съда и да осигурят сигурност на етническите общности в следконфликтния период, произлизат от основната стратегия за подкрепа на мултиетническата реалност в този разкъсан от войни район. Тази стратегия е скъпа, крехка и противоречива, какъвто е примерът с Косово. Втората стратегическа възможност за ЕС и неговите съюзници е **трансформирането и прекрояването на общности и граници** в опит да се изработи

максимална етническа хомогенност като оръдие за стабилизиране на държавата и по-бързо възстановяване. Това е опцията първоначално представена като възможност за реконструиране на разкъсаното от войната пост-югославско пространство от д-р Дейвид Оуен¹⁷, който предложи свикване на международна конференция за Балканите, която да реши новите граници и да узакони едно ново *статукво*. Такова пречертване на Балканите предлага серия прагматични ползи, отчитайки характера на Балканите като национален манталитет, дълбоко исторически и вкоренен в етническата идентичност на нацията. Такъв подход ако се прилага честно, също може да поправи злото и неправдите, причинени на Балканите за повече от един век, започвайки с Берлинския конгрес от 1878 г, Балканските войни от 1912-1913, с двете световни войни и завършвайки с насилственото разцепление на Югославия. По своя характер такава обстановка попада в Уилсъновата традиция, тази на известния план от 14 точки за следвоенно уреждане на Европа. Започвайки с този план обаче всичките Уилсънови схеми за спонсорирана геополитическа благотворителност имат няколко възможни шанса за изпълнение на европейска, включително балканска почва.

Стратегията за „балканска конференция” е трудна за изпълнение на Балканите днес поради ред причини. **Първо**, ако международната общност сметне за трудно да приведе в сила независимостта на Косово, колко по-голямо напрежение ще предизвика сред всичките страни от региона едно пълно териториално преначертаване? **Второ**, ако териториалния замисъл е възможен, какъв брой национални искания за суверенитет биха били засегнати? Този въпрос ще се появи отново не само в случай на етническо разнообразие, но и в случаи като албанския национален въпрос – колко албански държави и с какъв състав. **Трето**, как един консенус относно териториалното преначертаване на Западните Балкани би могъл да бъде разширен, за да задоволи интересите на всички страни в региона. Обикновено едно лошо статукво на Балканите е по-добро от насилствена промяна. **Последно**, но не по значение, в случай на обединена международна общност е възможно едно териториално преначертаване от типа на „Балканска конференция”. Днешните разногласия между Русия и Запада относно Косово са ясна индикация, че такова единство между „Великите Сили” е трудно, дори и невъзможно да бъде постигнато.

Отсъствието на реалистични шансове да се продължи със стратегическата възможност „Балканска конференция” за преначертаване на границите оставя отворена само възможността за придържане към мултиетническата, мултикултурна стратегия за омиротворяване на Балканите в Европейската общност. Този подход за промяна на региона е много скъп, много бавен и противоречив. Мултикултурата е обществен принцип, който ръководи, успешно до някъде, постмодерните демократични общества, докато на Западните Балкани ние се срещаме със слаби нации, опустошени от войни, заседнали на пътя между традиционното общество и съвременността. Това е една Сизифова задача, и шансовете за успех лежат само в разгръщането на стегнат и системен стратегически подход, добре координиран както технологически, така и политически. Това би трябвало да бъде междинна стратегия за Западните Балкани, която да доведе района до прага на пълното членство в ЕС. Отговорността за развитието на Западните Балкани след косовската независимост лежи най-вече върху

---

¹⁷ Британския държавник Дейвид Антъни Люелин Оуен, Барон Оуен, бе избран през 1992 г. за съпредседател на конференцията за бивша Югославия за ЕС, заедно със Сайръс Ванс, бивший държавен секретар на САЩ като съпредседател на ООН през 1995 г. той се оттегли. Свързват го със съпредложението за „нов Берлински конгрес”, подобно на свикания от великите сили от 19в., който преначерта картата на Балканите през 1878 г. Неговите идеи за пръв път се появяват в статия на „Уолстрийт Джърнал”, 13 март, 2001 г, по време на кризата в Македония, под името „За да укрепим балканския мир преначертайте картата”

ЕС. Той е единствения главен международен фактор, който е способен, с подкрепата на САЩ, да гарантира интегрираната трансформация на региона в част от европейската общност. Развитието на региона след независимостта ще бъде главният тест за способността на ЕС успешно да прилага своята обща политика на сигурност при решаване на сложни международни проблеми. В случай, че Европа не смогне успешно да подпомогне промяната след независимостта, това ще затвори района в едно дългосрочно гето, което генерира бедност, престъпност и несигурност, емигрантски вълни към Европа. Ефикасната стабилизация и интеграция на Западните Балкани ще образуват другата главна стъпка към успешно изпълнение на европейския модел за демокрация, развитие и глобализация в съседство с ядрото на европейската общност.

Взимане на решения на Балканите: набор препоръки

В косовската независимост съществуват два комплекта от препоръки към стратегията на ЕС относно Западните Балкани. **Първият** се прилага към междинната равностойност на процеса по признаване на независимостта. Денят след косовската независимост ще бъде един наистина труден за Европа ден. **Вторият** комплект се отнася до средносрочните политики на ЕС в рамките на междинен план по довеждането на Западните балкани до прага на пълното членство.

I. Денят след независимостта на Косово

1. Косово ще получи „условна” или „наблюдавана” независимост. ЕС трябва да използва тази условност като инструмент за достигане на задоволително ниво на реформи и стабилизиране на всички аспекти от живота в бившата провинция. Условността трябва да бъде стриктно наблюдавана и прилагана от властите и гражданите на Косово във всички области от етно-общностни и индивидуални човешки права. Толерирането на вълни от етническо пречистване или разрушаване на културно-религиозното наследство от името на международните институции напълно ще изложи на опасност моралната легитимност на признаването на косовската независимост.

2. Условността на косовската независимост трябва да може да „бъде излагана на проверка”. Наблюдаващите практики трябва да бъдат наложени и приведени в действие отново, след като вече са били вдигнати, в случай че стандартите за институционално поведение не се наблюдават от Прищина. Разполагането във времето на тази реверсивност трябва да се удължи до деня на пълното членство на Косово в ЕС. Бяха дискутирани възможности Косово да придобие независимост на етапи¹⁸ до пълното присъединяване. ЕС можеше да приложи такъв подход в гъвкаво разширяване или намаляване на независимия статут, в зависимост от представянето на Прищина в плана по реформите. Несъответствието с условията трябва да доведе до деградация на нивото на взаимоотношенията.

3. ЕС трябва да бъде готов за усилване на миро-творческата и миро-налагаща KFOR, в зависимост от риска от вътрешноетнически сблъсъци.

Болшинството албански про-военни групи много си приличат със сръбските анклавни, бранещи своя статут като части от Сърбия. KFOR трябва да служи като ефикасен буфер между двете страни за по-кратко или по-дълго време, преди политическите решения по проблемите да влязат в сила. Не бива да се допускат прецеденти като размириците през март 2004 г.

---

¹⁸ Доклад на Балканската комисия от 2005 г. „Балканите в бъдещето на Европа” може да бъде намерен на <http://www.balkancommission.org/activities/Report.pdf>. Комисията защити четири-степенната промяна в развитието на косовския суверенитет. Според нея суверенитетът на Косово би трябвало да се развие от статуквото, както е дефинирано от Резолюция 1244 (етап 1) до „независимост без пълен суверенитет” (етап 2) (която допуска опазване на международната общност в сферата на човешките права и протекция на малцинството), до „ръководен суверенитет” (етап 3), на който Косово ще се радва докато се договаря с ЕС и най-накрая до „споделян суверенитет” (етап 4) в ЕС

4. Властите на ЕС трябва да бъдат готови да предотвратят не само институционалната подкрепа от Прищина за албанските бунтовнически групи извън Косово, но и организираният опит за въоръжен разлив из съседните страни от Косово. Без директна подкрепа от Косово разливите към съседни територии са невъзможни. Възможни са кризи с албанските общности в съседните страни, но без военната организация и прехвърлянето на войска от Косово контролирането на разрушенията по време на кризите е лесно.

5. За да предотврати разливните ефекти от косовската независимост, ЕС трябва да усили стабилността на съседните държави. За Македония нивото на сложност при управлението трябва да се намали като принципа „мнозинството Бадинтер“ постави непоносима тежест върху крехката законотворческа система на Македония.¹⁹ Кризата от 2001 г. бе последвана от Охридското споразумение, предполагайки сложна политическа система на консесуална демокрация, практикувана досега в ограничени общности с постмодерен характер. Една гъвкава федерална система (изключвайки презумпцията за разделение) би служила по-добре на политическите реалности в Македония отколкото консесуалната демокрация.

6. Косовската независимост ще служи като организационен катализатор за организирания престъпни мрежи на албанците в региона. На Балканите няма да има стабилизация, нито прилично правителство в Прищина, ако не се отслаби директната връзка между политическите институции, клановите главатари и трафикантските мрежи и не се намали организирания престъпност. ЕС трябва да наложи авторитета на стриктния институционален контрол над апарата за вътрешна сигурност в Косово плюс дългосрочно наблюдение на митниците.

7. ЕС трябва да направи специални усилия за отслабване на влиянието на негативните реакции относно косовската независимост в региона, а и в цялата международна общност. Брюксел трябва да изясни на Москва, че сътрудничеството на Русия за решаване на отклонението Западни Балкани, в частност Косово, е директна предпоставка за подкрепа на целия пакет от партньорството ЕС-Русия. Всички руски усилия за дестабилизиране на района, основани на алтернативно виждане относно Косово, ще бъдат разглеждани като ключови пречки в отношенията ЕС-Русия.

8. Европейският съюз трябва упорито да работи за предотвратяване на антидемократичния националистичен спад в Сърбия. Докато исканията на Белград Косово да остане в границите на Сърбия не могат да бъдат задоволени, на независимостта на Прищина следва да се гледа като на последната промяна на границите в бившето Югославско пространство. Сърбия следва да получи официални гаранции от Брюксел и (ако е възможно) от Вашингтон за своята териториална цялост и ненарушимост на границите. Сърбите се страхуват от верижна реакция, произтичаща от прецедента Косово. Международната общност и в частност ЕС, трябва с цялата своя власт категорично да изключат такъв риск от плановете за региона.

9. ЕС трябва да бъде готов с подробен план за управление и спиране на конфликта в случай на фактическо разпространение на Косово в албанския „материк“ и сръбските територии плюс северния триъгълник. Позитивните сценарии в равносметката по независимостта на Косово са добре дошли. На песимистичните сценарии следва да се погледне с внимание и да се подготвят стратегически мерки за тяхното разрешаване.

---

¹⁹ Робърт Бадинтер (който също така бе председател на арбитражната комисия от мирната конференция относно бивша Югославия през 90-те години на миналия век) участва в изработването на Охридското споразумение от 2001 г., което регулира етническия конфликт в страната. Принципът в това споразумение представя често наричания „Бадинтер“ или „двойно мнозинство“ принцип, където ключовите отношения трябва да бъдат подкрепяни от мнозинствата на двете главни етнически групи в Македония в един сложен законотворчески механизъм

II. Непосредствена стратегия за справяне със социалните страдания на Балканите

1. ЕС трябва да подготви рамков модел за икономическото възстановяване и икономическия растеж на Западните Балкани. Намалването на бедността, създаване на работни места, планове за системно развитие на пазарната инфраструктура, развитие на физическата инфраструктура и човешките ресурси. Опитът от налагането на неолибералната ортодоксалност, като безспорен модел за икономическа трансформация на следкомунистическа Централна и Източна Европа трябва да се преоцени и ревизира. Сериозно трябва да се обмисли разработването на сигурни мрежи за социално благосъстояние в процеса на икономическата трансформация. Алтернативата е допълнително обезлюдяване и демодернизация на целия регион.

2. „Вътрешният кръг” от ползи, свързани с членството в ЕС, трябва да бъдат предоставени на гражданите колкото е възможно по-бързо – облекчение на визовия режим, образователни възможности, достъп до програми близки или равни на тези, предоставени на гражданите в страните членки на ЕС.

3. На общностите трябва да бъдат предоставяни гъвкави стимули на демократична реформаторска доктрина на политическо, гражданско и местно ниво, за да се насърчат и увеличат демократичните граждански възможности за социално и политическо развитие на обществата на Западните Балкани. Ако бъдат оставени сами, тези общества ще произведат алтернативни форми на обществени организации, близки до традиционните социални ценности, кланови структури, организирана престъпност. Ние трябва да поставим демокрацията в привилегировано положение, за да и дадем шанс.

4. Европейският съюз трябва да насърчава гъвкавите форми на институционалните политически системи в района, касаещи вътрешните общностни взаимоотношения, преходните конституционални правителства по пътя им към пълна демокрация, федерални и конфедерални структури от националния строеж. ЕС трябва систематично да спонсорира процесите на строеж на нацията в региона и създадените ефективни институции. Не съществува логическа или историческа възможност за присъединяването към постмодерната и постнационалната област на ЕС преди или без стабилизирани национални общности и национални институции.

5. Би следвало да се осъществява широко прилагане на принципите и практиките на Евро-районите, по-специално в държави, в които живеят по-големи групи от един и същ етнос. Ако бъдат финансирани и разработени по правилния начин Евро-районите могат да се окажат жизнеспособен заместител за промяната на граници, в услуга на етническото обединение.

6. ЕС трябва да се придържа към гъвкава система за подпомагане статута на страните от Западните Балкани по пътя им към пълното членство.

Успешната интеграция на Западните Балкани в общността на ЕС трябва да бъде разглеждана не само от перспективата на местни национални облаги от членството или от гледна точка на стратегическите цели на Европа. Интегрирането на Западните Балкани променя Европа и я пригажда към предизвикателствата на по-нататъшното разширяване и утвърждаване на европейския социален модел и модела, свързан с развитието на Изток.